

3. Avtal om vårdnad, boende och umgänge

Upprätta och godkänna avtal

Genom samarbetssamtal och samförståndslösningar kan föräldrar få hjälp att upprätta avtal om vårdnad, boende och umgänge. Skyldigheten att hjälpa föräldrar att träffa avtal om umgänge omfattar även fördelningen av resekostnader som kan uppkomma i samband med umgänget.¹

Möjligheten att få hjälp att upprätta avtal om vårdnad, boende och umgänge gäller alla föräldrar som är överens oavsett om de varit gifta med varandra eller inte. För att avtalet ska gälla krävs att det godkänns av socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört (6 kap. 17a § andra stycket FB). Nämnden kan godkänna avtalet om det är skriftligt, undertecknat av båda föräldrarna och förenligt med barnets bästa. Ett godkänt avtal kan verkställas på samma sätt som ett domstolsavgörande som har vunnit laga kraft.

Kunskapsdokumentets innehåll

Kunskapsdokumentet innehåller information om gällande regelverk för att utreda, upprätta och godkänna avtal om vårdnad, boende och umgänge inom socialnämnden.

Syfte

Syftet med bestämmelserna om avtal är att i största möjliga utsträckning handlägga frågor om vårdnad, boende och umgänge i mindre konfliktskapande former utanför domstolarna. Ett skäl till det är att utvärdering av samarbetssamtalen har visat att föräldrarna har störst utsikter att nå enighet om samtalen och samförståndslösningar kommer till stånd innan ett domstolsförfarande har inletts.²

Regelverk

Föräldrabalken och socialtjänstlagen

Frågor om avtal regleras i 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket, 15 a § tredje stycket, 17 a och 17 b §§ föräldrabalken, FB samt 5 kap. 3 § första stycket 2 punkten socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

¹ Regeringens proposition 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge s. 71 och 119 f. (Se Kunskapsdokument om Resekostnader.)

² Prop. 1997/98:7 s. 80

Allmänna råd om avtal

I Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad boende och umgänge (HSLF-FS 2017:51) klargörs hur regelverket bör tillämpas. Det handlar om att nämnden bör ha ett personligt sammanträffande med parterna, vad utredaren behöver vara uppmärksam på och ta reda på, föräldrar som har anknytning till ett annat land, kontakten med barnet, avtalets utformning, innehållet i den utredning som ligger till grund för bedömningen av om avtalet ska godkännas samt uppföljningen av om avtalet har fungerat. Där finns också allmänna råd som rör kompetensen hos en samarbetssamtalsledare och utredare. De allmänna råden kompletteras med en handbok.³

Avgift

Kommunen får bara ta betalt för tjänster eller nyttigheter som kommunen är skyldig att tillhandahålla om det är särskilt föreskrivet (2 kap. 5 § kommunallagen (2017:51), KL). Skyldigheten att hjälpa till med avtal nämns inte särskilt i socialtjänstlagen som en tjänst där kommunen får ta ut avgift (8 kap. 1–2 §§ SoL). Det innebär att ingen avgift får tas ut.

Utredarens kompetens

Enligt 3 kap. 3 § SoL ska det för utförande av socialnämndens uppgifter finnas personal med lämplig utbildning och erfarenhet. För att självständigt pröva om ett avtal avseende vårdnad, boende och umgänge kan godkännas bör personalen ha minst ett års yrkeserfarenhet inom områdena vårdnad, boende och umgänge.⁴ Personalen bör också ha kunskaper om, lagstiftning och praxis inom det familjerättsliga området, kriser och konflikter som kan förekomma i samband med separationer och problemen med våld, hot och missbruk samt psykiska ohälsa i familjen.⁵

Att vända sig till domstol

Avtalsmöjligheten innebär dock inte att möjligheten att få ett domstolsutslag beträffande vårdnad, boende och umgänge har inskränkts. Föräldrar som är överens men föredrar att väcka talan i domstol har således möjlighet att göra det. Det kan till exempel inte uteslutas att en domstols dom i vissa internationella sammanhang kan väga tyngre än ett av socialnämnden godkänt avtal.⁶ Talan kan väckas genom att föräldrarna skickar en gemensam ansökan till tingsrätten och betalar ansökningsavgift.

Vilken instans tillhandahåller tjänsten?

Socialnämnden

Det är enligt 5 kap. 3 § SoL kommunen, i praktiken socialnämnden, som har skyldighet både att erbjuda samarbetssamtal och att hjälpa föräldrar att upprätta skriftliga avtal. I likhet med vad som gäller för samarbetssamtal får varje kommun själv avgöra hur skyldigheten att hjälpa till med avtal ska fullgöras. Det kan ske inom den egna verksamheten, genom att flera kommuner samarbetar i frågan eller på annat sätt.⁷

Socialnämnden tar ställning till om avtalet ska godkännas men uppgiften kan delegeras till ett utskott, en ledamot eller till en tjänsteman hos kommunen 10 kap. 5 § SoL.

³ Vårdnad, boende och umgänge. Handbok – stöd för rättstillämpning och handläggning inom socialtjänstens familjerätt, Socialstyrelsen 2012.

⁴ HSLF-FS 2017:51

⁵ HSLF-FS 2017:51

⁶ Prop. 1997/98:7 s. 88

⁷ Prop. 1997/98:7 s. 81

Familjerådgivning m.m.

Många familjerådgivningar erbjuder samarbetsamtal. Vikten av att hålla isär familjerådgivarens roller så att uppgifterna inte blandas samman har betonats i flera sammanhang.⁸ Beslut att godkänna eller vägra godkänna avtal kan inte fattas inom familjerådgivningen. Det gäller även ett avtal som har upprättats vid samtal inom ramen för den kommunala familjerådgivningsverksamheten. Skälet är att familjerådgivningen inte bedriver någon myndighetsutövning. Andra verksamheter som inte bedriver myndighetsutövning kan inte heller pröva om ett avtal ska godkännas.

Ansvarig kommun

Det är socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört som prövar om ett avtal mellan föräldrarna ska godkännas (6 kap. 17 a § andra stycket FB). Det är alltså nödvändigt att barnet är folkbokfört i en svensk kommun för att nämnden ska ha behörighet att godkänna avtalet. För att nämnden på ett tillfredställande sätt ska kunna pröva om avtalet kan godkännas krävs att en utredning om barnets förhållanden och om föräldrarnas lämplighet kan inhämtas.⁹

Om barnet flyttar och folkbokförs i en annan kommun är det den kommunen som ska godkänna avtalet. Socialnämnden i den nya kommunen kan inhämta upplysningar från den gamla hemkommunen, vilket framgår av 6 kap. 17 a § tredje stycket FB.

Skyddade personuppgifter

Om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet är folkbokfört får även socialnämnden i en kommun där någon av föräldrarna är folkbokförd pröva om ett avtal som avses i andra stycket ska godkännas. Om det kan antas att sekretess gäller också för de uppgifter som behövs för att avgöra var föräldrarna är folkbokförda, får ett sådant avtal godkännas av socialnämnden i den kommun som föräldrarna väljer. Detsamma gäller om det kan antas att sekretess gäller för de uppgifter som behövs för att avgöra var barnet och en förälder är folkbokförda och den andra föräldern inte är folkbokförd i landet (6 kap. 17 a § andra stycket FB).

Bestämmelsen kompletterar vilken kommun som är behörig att godkänna ett avtal när barnet eller föräldrarna har skyddade personuppgifter. I första hand är det således barnets folkbokföring som avgör vilken kommun som är behörig att godkänna avtalet. Går det inte att avgöra var barnet är folkbokfört kan även socialnämnden i någon av kommunerna där föräldrarna är folkbokförda godkänna avtalet. Omfattas även föräldrarnas uppgifter av sekretess får den kommun som föräldrarna väljer godkänna avtalet. Det gäller även när en förälder inte är folkbokförd i landet och den andre föräldern har sekretessskyddade uppgifter. Föräldrarna kan i dessa fall välja en kommun där någon av dem är bosatt eller en helt annan kommun.¹⁰

Skälet till den sekretessbelagda uppgiften har ingen betydelse för bedömningen. Kraven för att visa att det kan antas att sekretess gäller för en uppgift bör inte ställas alltför högt. Föräldrarna kan t.ex. ge in handlingar som visar att barnet eller de själva beviljats någon form av skyddade personuppgifter.

Anknytning till annat land

Ibland är frågor om vårdnad, boende och umgänge av internationell karaktär. Det kan exempelvis vara så att en förälder eller barnet är utländsk medborgare eller att någon av föräldrarna eller barnet har hemvist utomlands. Om föräldrarna eller barnet har anknytning till ett annat land är det inte tillräckligt att barnet är folkbokfört i Sverige för att barnets folkbokföringskommun ska kunna godkänna avtalet. Socialnämnden måste också pröva vilken anknytning, utöver folkbokföringen, som krävs för att nämnden ska vara behörig att pröva ett avtal. Frågan om sådan behörighet bedöms enligt allmänna

⁸ Regeringens proposition 1993/94:4 Om familjerådgivningen s. 7, se även JO 1999/2000 s. 272

⁹ Prop. 1997/98:7 s. 82

¹⁰ Regeringens proposition 2020/21:150 Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister s. 143-144

internationella processrättsliga principer på familjerättens område. Om barnet är folkbokfört och har sitt hemvist¹¹ i Sverige är emellertid socialnämnden alltid behörig att pröva avtalet.¹²

Socialnämndens prövning

Föräldrar kan genom samarbetssamtal, familjerådgivning, advokat eller på egen hand ha enats om hur de vill ordna frågor som rör vårdnad, boende eller umgänge. Om överenskommelse mynnar ut i ett avtal kan avtalet överlämnas till socialnämnden för godkännande. Det krävs alltså inte att avtalet upprättats med hjälp av nämnden. Vid denna prövning ska nämnden se till att frågorna om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda (6 kap. 17 a § andra och tredje stycket FB).

När kan ett avtal godkännas?

Ett avtal om gemensam vårdnad ska godkännas om det inte är uppenbart oförenligt med barnets bästa (6 kap. 6 § andra stycket FB). Avtal om ensam vårdnad, boende och umgänge ska godkännas om det är till barnets bästa (6 kap. 14 a och 15 a §§ FB och 6 kap. 2 a § FB).

Socialnämnden kan antingen godkänna avtalet eller vägra godkänna det. Nämnden kan inte ändra på innehållet i avtalet. Om avtalet är oklart formulerat kan föräldrarna få hjälp att utforma det på ett sådant sätt att det kan godkännas.

När avtalet inte kan godkännas?

Om nämnden inte kan godkänna föräldrarnas avtal, ska nämnden innan den fattar ett beslut i ett ärende, om det inte är uppenbart obehövt, underrätta den som är förälder om allt material av betydelse för beslutet och ge parten tillfälle att inom en bestämd tid yttra sig över materialet (25 § FL och 11 kap. 8 § SoL).

Kan nämndens beslut överklagas?

Nämndens beslut att godkänna eller inte godkänna ett avtal kan inte överklagas (6 kap. 17 a § femte stycket FB).

Vilket underlag behöver socialnämnden för sin bedömning?

Av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (HSLF-FS 2017:51) framgår att innan socialnämnden godkänner ett avtal bör den som utreder ärendet träffa föräldrarna. Föräldrarna behöver styrka sin identitet och visa att de är barnets föräldrar t.ex. med ett personbevis.¹³

I samtalet med föräldrarna bör utredaren ta reda på om barnet eller någon annan i familjen har utsatts för våld eller andra övergrepp eller om barnet olovligen har förts bort, hållits kvar eller på något annat sätt varit illa. Utredaren bör också ta reda på om det förekommit hot, missbruk, psykisk ohälsa eller andra problem i familjen och hur barnet i så fall har upplevt detta. I samtalet bör utredaren låta föräldrarna redovisa hur barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna bäst tillgodoses.¹⁴

Sekretess

Vid sin prövning av föräldrarnas avtal ska socialnämnden se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir tillbörligt utredda. Utan hinder av sekretess enligt 26 kap. 1 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen, OSL (2009:400) är en annan socialnämnd som har tillgång till upplysningar som kan vara av betydelse för frågans bedömning skyldig att lämna sådana upplysningar på begäran av den socialnämnd som ska pröva avtalet (6 kap. 17 a § tredje stycket FB).

¹¹ Om hemvistbegreppet, se information i handboken Att fastställa faderskap och föräldraskap.

¹² Prop. 1997/98:7 s.121

¹³ Numer är det möjligt att inhämta uppgifterna exempelvis genom kommuninvånarregistret.

¹⁴ HSLF-FS 2017:51

Socialtjänstsekretess hindrar alltså inte att uppgifter lämnas till den socialnämnd som har att pröva avtalet (10 kap. 28 § OSL). Däremot bryts inte familjerådgivningssekretessen av upplysningsskyldigheten (26 kap. 3 § OSL).

Utredningens innehåll

Utredaren bör informera föräldrarna om avtalets rättsliga verkan samt om de ekonomiska konsekvenser som avtalet kan få.¹⁵

Av en utredning för bedömningen av om ett avtal kan godkännas eller ej bör det framgå

- vilken uppfattning föräldrarna har,
- hur barnets vilja ser ut,
- om barnet inte har kommit till tals och skälen till det,
- om föräldrarna har vilja och förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet,
- vilka uppgifter från socialtjänstens register som har betydelse,
- vilka andra uppgifter som kan vara relevanta i ärendet och
- hur bedömningen av vad som är barnets bästa har gjorts.¹⁶

Kontakten med barnet

Barnets bästa ska vara avgörande för alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Vid nämndens bedömning av vad som är bäst för barnet gäller bestämmelserna i 6 kap. 2 a § första och andra stycket FB. Det innebär bland annat att nämnden vid sin prövning ska fästa avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa och barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Barnet ska också få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (6 kap. 2 b § första och andra stycket FB).

Samtal med barnet¹⁷

Av 6 kap. 2 b § första och andra stycket FB framgår att barnet ska få information och ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. En liknande bestämmelse finns i socialtjänstlagen.¹⁸ När en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information. Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klargöras på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad (11 kap. 10 § första stycket SoL).

Barnets rätt att få information och komma till tals gäller samtliga frågor som är föremål för prövning. Barnet kan ge uttryck för sina åsikter direkt eller genom en företrädare. Barnets rätt till delaktighet är viktig för att kunna säkerställa barnets bästa. Att barnet får information är en förutsättning för att barnet ska kunna ta tillvara sin rätt att komma till tals. Den information som lämnas ska vara relevant för barnet. Informationen ska inte enbart omfatta faktauppgifter utan även till exempel information om hur uppgifterna som barnet lämnar kommer att användas. Barnet ska få sådan information att han eller hon förstår vad prövningen av frågorna tar sikte på och vilken utgången kan bli. Informationen som lämnas ska vara tydlig. Den ska vara anpassad efter barnets ålder och mognad och lämnas i en sådan miljö att barnet kan ta till sig den. Barnets förmåga att förstå det som han eller hon ska uttrycka sin åsikt om måste bedömas i varje enskilt ärende och informationen ska anpassas utifrån det. Barnet bör även få

---

¹⁵ HSLF-FS 2017:51

¹⁶ HSLF-FS 2017:51

¹⁷ Se även Kunskapsdokument om Barnets bästa och barnets rätt att komma till tals.

¹⁸ Prop. 1997/98:7 s. 86

information om socialnämndens roll och varför samtalet med barnet hålls. Barnet bör också informeras om resultatet av samtalet.¹⁹

Någon bestämd ålder för när barnet bör ges information och möjlighet att framföra sina åsikter anges inte. Detta får bedömas från fall till fall. Utgångspunkten måste vara att barn kan bilda åsikter även om de kanske inte kan uttrycka dessa åsikter verbalt. Den som hämtar in barnets åsikter måste uppträda varsamt och inte försöka pressa barnet på synpunkter. När det gäller barn som är i stånd att bilda egna åsikter men som inte har förmåga att ge uttryck för dessa får barnets åsikter inhämtas på annat sätt. Det kan exempelvis innebära att uppgifterna hämtas från närstående eller från dokumentation av vad barnet tidigare framfört.²⁰

Barnet behöver inte ge uttryck för en konkret vilja. Att hänsyn ska tas till barnets ålder och mognad innebär generellt sätt att hänsyn ska tas i högre grad till de äldre barnens åsikter än till de yngre barnens. Hur mycket barnet förstår är dock inte på ett entydigt sätt knutet till barnets ålder. Mognad avser förmågan att förstå och bedöma konsekvenser. Enbart ålder kan alltså inte avgöra vikten av barnets åsikter.²¹

Av 6 kap. 20 a § FB framgår att socialnämnden får, i ett förfarande om vårdnad, boende och umgänge enligt 6 kapitlet i föräldrabalken, höra ett barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Av förarbetena framgår att det förutsätts att samtal mot föräldrarnas vilja mycket sällan anses bli aktuell i ärenden som rör godkännande av avtal om vårdnad, boende och umgänge. Skälet är att det ofta handlar om föräldrar som i samförstånd och ibland med socialnämndens hjälp frivilligt har träffat en överenskommelse och behovet av att i dessa fall tvinga fram ett hörande av barnet bedöms vara begränsat.²² Även om barnet får höras utan vårdnadshavarens samtycke och närvaro ska nämnden i första hand söka samförstånd kring hur barnets rätt till delaktighet ska tillgodoses och att det sker på ett för barnet bra sätt. Ett samtal med ett barn mot vårdnadshavarens vilja ska därför föregås av noggranna överväganden både i fråga om huruvida barnets ska höras och hur det praktiskt ska gå till. Att barnet får höras utan vårdnadshavarens närvaro innebär inte att samtalet måste genomföras på det sättet. Utredaren behöver vara lyhörd för båda vårdnadshavarens och barnets synpunkter.²³

Av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds (MFoF) allmänna råd HSLF-FS 2017:51 framgår att utredaren bör, om det inte är olämpligt, samtala med barnet dels för att med utgångspunkt i barnets egna behov och rättigheter ge information och låta barnet berätta om sin situation, dels för att ge barnet möjlighet att förmedla sin inställning.²⁴ Ett barn som har kontakt med socialtjänsten har alltså rätt att utifrån sin ålder och mognad få relevant information, bli delaktig i det som planeras och har med hans eller hennes situation att göra.²⁵ Det innebär att ett barn som vill, ska få information och möjlighet att uttrycka sin åsikt. Barnet får för den skull inte pressas på åsikter eller sättas i svåra valsituationer.

Om det inte är möjligt att tala direkt med barnet bör utredaren bilda sig en uppfattning om barnets inställning genom samtalet med föräldrarna.²⁶ Skulle det komma fram att barnet motsätter sig den lösning som föräldrarna kommit överens om, är det ett skäl att närmare undersöka om överenskommelsen verkligen är till barnets bästa.²⁷

---

¹⁹ Prop. 2020/21:150 s. 130-131

²⁰ Prop. 2020/21:150 s. 131-132

²¹ Prop. 2020/21:150 s.132

²² Prop. 2020/21:150 s. 151

²³ Prop. 2020/21:150 s. 151

²⁴ HSLF-FS 2017:51

²⁵ Prop. 2006/07:129 s. 38-40

²⁶ HSLF-FS 2017:51

²⁷ HSLF-FS 2017:51

Avtalet

Det finns inga formella krav på hur ett avtal om vårdnad, boende och umgänge ska utformas för att det ska kunna godkännas. Men det är viktigt att avtalet utformas på ett sätt som gör att det är verkställbart. På avtalet anges barnets och föräldrarnas personnummer och adress, vilken nämnd som godkänt avtalet samt beslutsdatum. Separata avtal bör upprättas för de olika områdena vårdnad, boende och umgänge och för varje barn i en syskonskara bör separata avtal upprättas.²⁸ När avtalet godkänts får föräldrarna var sin bestyrkt kopia av avtalet. Originalen sparas i personakten.

Giltighet

Avtalet gäller från den dag det godkänns av nämnden eller den som delegerats uppgiften. Det innebär att fram till dess att avtalet godkänts kan föräldrarna ändra sig och nämnden har inget avtal att godkänna.²⁹

Nytt avtal ersätter ett tidigare

Ett godkänt avtal kan ändras genom ett nytt avtal som godkänns av nämnden eller genom ett domstolsavgörande.³⁰ Genom ett godkänt avtal upphör en tidigare dom eller ett tidigare avtal om samma fråga att gälla, såvida inte det nya avtalet endast delvis ska ersätta eller komplettera det tidigare avtalet.

Avtal under pågående domstolsprocess

Lagen besvarar inte uttryckligen frågan huruvida ett avtal om vårdnad som ingås under rättegången hindrar att vårdnadsfrågan prövas av domstolen i det pågående målet. Frågan har varit föremål för prövning i Högsta domstolen.³¹ Vårdnadsmål är indispositiva. Det innebär att domstolen har ett ansvar för utgången av ett sådant mål. För det fall en av parterna förklarar sig ovillig att stå fast vid ett träffat avtal måste det därför ankomma på domstolen att ta ställning till vårdnadsfrågan. Avtalet kan därför inte vara bindande i målet på samma sätt som en deldom. Inget hindrar en part som har ingått ett avtal om vårdnad från att väcka talan om ändring i vårdnaden. Om frågan uppkommer i ett pågående mål medför det normalt såväl fördröjning som fördyring om frågan inte skulle kunna prövas förrän efter att talan har väckts i ett nytt mål. Slutsatsen är att ett godkänt avtal om vårdnad som har ingåtts under ett pågående mål inte hindrar ett domstolsavgörande om samma sak i målet. Det kan tilläggas att detta gäller även beträffande avtal om boende och umgänge och utan hinder av att målet i den del som avtalet avser har skrivits av.

Tidsbegränsade avtal

Det finns inget hinder mot att avtalet begränsas i tiden (interimistiska avtal). Avtalet kan vara tidsbegränsat i avvaktan på ett slutligt avtal eller till dess frågan avgjorts i domstol. Ett tidsbegränsat avtal kan också ges utrymme för att pröva hur en överenskommelse fungerar. Om ett tidsbegränsat avtal inte ersätts av ett nytt avtal eller en dom så följer av allmänna rättsprinciper att förhållandena återgår till det som gällde före avtalets tillkomst. För att inga tveksamheter ska uppstå bör det framgå vad som gäller när avtalet upphör att gälla. När det gäller vårdnaden om barnet torde – av hänsyn till barnet – tidsbegränsade avtal i regel inte godkännas.³²

Avtal om växelvist boende

I ett avtal om växelvist boende bör det klart framgå hur barnets boende ska fördelas mellan föräldrarna samt vid vilken tidpunkt, på vilken plats och av vem barnet ska hämtas och lämnas.³³ Det innebär att

²⁸ HSLF-FS 2017:51

²⁹ JO beslut 17 april 2009, dnr 926-2008

³⁰ Prop. 1997/98:7 s. 87

³¹ NJA 2012 s. 933, JO 2001/02 s. 275

³² Prop. 1997/98:7 s. 109, HSLF-FS 2017:51

³³ HSLF-FS 2017:51

barnets växelvisa boende hos föräldrarna under lov och semestrar också tydligt behöver framgå av avtalet. Riktpunkten ska vara att avtalet ska vara så noggrant utformat att avtalet kan verkställas.³⁴ Vid utredarens bedömning av om ett avtal om växelvist boende är till barnets bästa bör hänsyn särskilt tas till barnets behov av kontinuitet i förskola eller skola, kamratkontakter och fritidsaktiviteter m.m.³⁵ Växelvist boende ställer krav på att föräldrarnas samarbetsförmåga är särskilt god. Barnets egen inställning har givetvis också stor betydelse vid bedömningen av om ett avtal ska kunna godkännas. Om en överenskommelse framstår som tveklaktig kan det finnas anledning att kräva in ytterligare underlag för att kunna bedöma vad som är bäst för barnet.³⁶

Avtal om umgänge

För att nämnden ska godkänna ett avtal om umgänge krävs att avtalet är klart och tydligt utformat. Risken är annars att avtalet inte kan verkställas.³⁷ I ett avtal om umgänge bör det klart framgå när umgänget ska äga rum. Det bör även framgå vid vilken tidpunkt, på vilken plats och av vem barnet ska hämtas och lämnas.³⁸

Av 6 kap. 15 § första stycket FB framgår att barnet och föräldern kan ha annan kontakt med varandra än att träffas. I ett avtal om umgänge kan också regleras att barnet och föräldern ska ha kontakt på annat sätt än genom att träffa varandra, till exempel genom brev eller telefon.³⁹ Det kan bli aktuellt i situationer där något vanligt umgänge inte i någon egentlig utsträckning kan bli aktuellt. Sådana situationer kan vara när föräldern bor långt ifrån barnet eller när en förälders rörelsefrihet är begränsad.⁴⁰ Andra exempel är när en förälder till följd av sjukdom eller funktionsnedsättning inte kan träffa barnet. Det kan också vara ett sätt att återuppta en personlig kontakt som under en längre tid varit bruten eller bristfällig. Avtalet kan således reglera hur barnet och föräldern genom brev, telefon, e-post, sms och andra digitala former ska ha kontakt med varandra. Ett sådant avtal ska godkännas av nämnden om det bedöms vara till barnets bästa (6 kap. 15 a § tredje stycket FB). Ett umgängesavtal kan innehålla villkor av olika slag, till exempel att umgänget bara får ske i närvaro av en kontaktperson.⁴¹ Även sådana villkor kräver socialnämndens godkännande.⁴² Det är dock inte möjligt att skriva avtal om umgängesstöd. Det är endast domstolen som kan besluta om umgängesstöd (6 kap. 15 c § FB).

Föräldrar kan inte avtala om umgänget om vårdnaden är anförtrodd åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Föräldrarna kan inte heller träffa avtal med bindande verkan om barnets umgänge med andra närstående.

Resekostnad

Krav på nämndens godkännande gäller inte för eventuella ekonomiska uppgörelser, till exempel fördelning av resekostnaderna i samband med umgänge. Detta är en fråga som föräldrarna själva får besluta om. Nämnden kan dock bistå föräldrarna vid beräkningen av resekostnader men föräldrarnas överenskommelse ska inte godkännas av nämnden. (Se kunskapsdokument 6. Resekostnader vid umgänge.).

---

³⁴ Jfr Prop. 1997/98:7 s. 112 f.

³⁵ HSLF-FS 2017:51

³⁶ Prop. 2005/06:99 s. 53

³⁷ Prop. 1997/98:7 s. 86

³⁸ HSLF-FS 2017:51, jfr 6 kap. 15 § FB

³⁹ HSLF-FS 2017:51, prop. 2005/06:99 s. 55

⁴⁰ Prop. 2005/06:99 s. 55

⁴¹ En förutsättning för att umgänge ska kunna ske med kontaktperson är att socialnämnden beviljar insatsen.

⁴² Prop. 1997/98:7 s. 117

Socialnämndens uppgiftsskyldighet

När socialnämnden har godkänt ett avtal om vårdnad ska enligt 6 kap. 17 b § FB ett meddelande om avtalets innehåll sändas samma dag till Skatteverket, Centrala studiestödsnämnden (om avtalet gäller ett barn som har fyllt 15 år) och Försäkringskassan. Uppgiftsskyldigheten omfattar endast godkända avtal om vårdnad, inte avtal om boende och umgänge. Skyldigheten omfattar även interimistiska (tidsbegränsade) avtal om vårdnad.

Dokumentation och förvaring

De utredningar som ligger till grund för beslut om att godkänna eller inte godkänna ett avtal om vårdnad, boende och umgänge görs med stöd av 11 kap. 1 § SoL. Allmänt gäller att en utredning ska inledas utan dröjsmål. Ett ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. (9 § förvaltningslagen, FL 2017:900). Utredningsmaterialet ska tas om hand på ett betryggande sätt så att inte obehöriga får tillgång till det, vilket följer av 11 kap. 5 § andra stycket SoL. Dokumentationen ska innehålla beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse (11 kap. 5 § SoL). Ärenden som rör godkännande eller inte godkännande av avtal om vårdnad, boende och umgänge förvaras i en personakt som läggs upp för varje barn som berörs. Avtal som godkänts av nämnden får inte gallras förrän barnet fyller 18 år (12 kap. 2 § andra stycket SoL).

Uppföljning

Socialnämnden har ett uppföljningsansvar. Av 5 kap. 1 § sjätte strecksatsen SoL framgår att socialnämnden ska tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende eller umgänge avgjorts. Det innebär att socialnämnden har ett särskilt ansvar att vid behov erbjuda råd, stöd och annat bistånd till familjer som behöver det. Det gäller även i de ärenden föräldrar kommit överens. Och det gäller såväl vuxna som barn. Socialnämnden bör föreslå att en tid för samtal skrivs in i avtalet för uppföljning av att föräldrarnas avtal om vårdnad, boende och umgänge fungerar och är till barnets bästa eller om någon förändring behövs.⁴³ Utredaren bör även erbjuda barnet ett uppföljningssamtal, om det inte är olämpligt.⁴⁴

---

⁴³ HSLF-FS 2017:51

⁴⁴ HSLF-FS 2017:51

Förslag på diskussionsfrågor?

Hur vanligt är det i din kommun att ni efter ett samarbetsamtal upprättar ett avtal om vårdnad boende eller umgänge?

För och nackdelar med att upprätta ett avtal?

Hur omfattande behöver en utredning vara för att du ska kunna bedöma om avtalet ska kunna godkännas eller ej?

På vilket sätt kan du göra barnet delaktig i utredningen?

Hur hanterar ni, i er kommun, uppföljningar av avtalen?

Lästips

Domstolsverket. <https://www.domstol.se/amnen/familj/foraldrar-och-barn/vardnad-boende-och-umgange/>

Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten. Socialstyrelsen; 2015.

Singer A. *Barnets bästa. Om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. Norstedts juridik, Stockholm; 2019.

Sjösten M. *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgörande och överenskommelser*. Femte upplagan. Norstedts juridik, Stockholm; 2020.

Törnqvist T. *Familjerättsliga frågor inom socialtjänsten: en översikt över bestämmelser, ärenden och handläggning*. Norstedts juridik, Stockholm; 2014.

Wickström A. *1998 års vårdnadsreform och socialtjänsten*. Norstedts juridik, Stockholm; 1998.
Vårdnad, boende och umgänge. Handbok – stöd för rättstillämpningen och handläggning inom socialtjänstens familjerätt. Socialstyrelsen; 2012.

Referenser

Statens offentliga utredningar och propositioner

Vårdnad, boende, umgänge (SOU 1995:79).

Vårdnad-boende-umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar. Del A och B (SOU 2005:43).

Vårdnad, boende och umgänge (Prop. 1997/98:7).

Nya vårdnadsregler (Prop. 2005/06:99).

Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister (Prop. 2020/21:150).

Lagstiftning

Förvaltningslagen, FL (2017:900).

Föräldrabalken, FB.

Offentlighets och sekretesslagen, OSL (2009:400).

Socialtjänstlagen, SoL (2001:453).

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (HSLF-FS 2017:51).

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5 ändrad HSLF-FS 2018:24).

Rättsfall och Justitieombudsmannens yttranden

Ett godkänt avtal hindrar inte att frågan prövas i ett pågående mål, se NJA 2008 s. 304.

Frågan i Högsta domstolen är om ett av socialnämnden godkänt avtal om vårdnad, som har träffats sedan talan väckts i domstol, hindrar att vårdnadsfrågan prövas genom ett avgörande i målet. Mål nr Ö 4613-11.

Ett av socialnämnden godkänt avtal om vårdnad, hindrar inte att ett yrkande om vårdnaden prövas i ett mål som pågår när avtalet ingås, NJA 2012 s. 933.

Fråga om vilken utredning som en socialnämnd bör företa innan nämnden godkänner ett avtal angående vårdnad, boende eller umgänge, JO 2001/2002 s 278.

Fråga om socialnämnds möjlighet att godkänna ett avtal angående vårdnad, boende eller umgänge när saken är föremål för prövning av domstol, JO 2001/2002 s 275.

Ett vårdnadsavtal som en socialnämnd har hjälpt till med att upprätta mellan två föräldrar kan inte makuleras, även om det visar sig att en av föräldrarna ångrat sig och vill träffa ett nytt avtal. Det beror på att reglerna om hantering av allmänna handlingar gäller för sådana avtal. Ärendet skulle på grund av barnets folkbokföring godkännas av en annan kommun än den kommun som föräldrarna vänt sig till. Men då pappan efter det att avtalet tecknades hade ändrat åsikt i vårdnadsfrågan, var det riktigt av socialnämnden att låta bli att skicka avtalet vidare till den kommun som ansvarade för att godkänna avtalet. JO 2009-04-17, dnr 926-2008.